

ΔΕΪΞΙΣ.

Πᾶσα ἕξις εὐκολία τις ἐστὶ, καθ' ἣν εὐρύθμως καὶ μετὰ λόγῳ τάξις ἐνεργειῶν ἀλλήλας διαδεχομένων περιέρχεται. Ἐστὶ δὲ τῷ συναμφοτέρῳ (Πρ. ΜΗ'). Συνῆπται ἄρα τοῖς σωματικοῖς κινήμασι τὰ νοήματα τῆς ψυχῆς ἐπὶ τῶν ἕξεων, τούτοις ἀντιλήψεις τε καὶ θελήσεις, ὧν ἀμύθητον ὅσον τὸ τάχος· τῷτο δὲ μνήμη. Πᾶσα ἄρα ἕξις μνήμη συνίσταται. Ἐξ ὧ ἐπιτεταί τὸν καθ' ἕξιν τινὰ σωματικὴν ἐνεργεῖν ἐπιχειρήσαντα, περισπωμένης ἐπὶ τινὰ τῆς ψυχῆς, ἐξίστασθαι τῶν κατὰ τὴν τέχνην κινήματων, τῶν ἐνεργειῶν αὐτῷ συνεκταρατομένων.

Π ρ ό τ. ΝΓ'.

„Ἡ συλλογιστικὴ δεξιότης ἕξις οὕσα τυγχάνει, ποικίλλεται δὲ ἢ περιέρχεται ποικίλα ἐναρχολεῖται ὑποκείμενα, καίτοι ἢ τῷ συλλογίζεσθαι δύναμις ἐστὶν ἔμφυτος.“ Ἡ γὰρ δεξιότης ἐκείνη ἀσκήτεται καὶ μελέτη πόριμος γίγνεται, ἀπραξία δ' ἀπόλλυται. Ἰδία δὲ αὐτῆς ἐστὶ καὶ τ' ἄλλα, ἃ προσήκει ταῖς ἕξεσι.

Π ρ ό τ. ΝΔ'.

„Ἀπαντα ἢ τῶν ἀνθρώπων μάθησις δυοῖσιν συνίσταται κατὰ γένος ἕξεσιν, αἵτινες τῇ πρὸς τὰ ὑποκείμενα ἀναφορᾷ διαφόρως ποικίλλονται.“

ΔΕΪΞΙΣ.

Πᾶσα γὰρ ἐπιστήμη καὶ πᾶσα μάθησις ἐν πλήθει ἰδεῶν τινῶν ἐτοιμῶς παρυσῶν τῇ διανοίᾳ κεῖται, τῷτο δὲ μνήμη· καὶ ἐν τῇ περὶ ταύτας τὰς ἰδέας τῷ συλλογίζεσθαι δεξιότητι, καθ' ἣν αὐταὶ συνεξυφαίνονται, συνορωμένων ἐν αὐταῖς τῶν τε ἠγεμένων καὶ τῶν ἐπομένων, καὶ τῶν συζύγων καὶ συνημμένων. Ἄλλα μὲν καὶ ἡ μνήμη ἕξις ἐστὶ (Πρ. ΝΑ'), καὶ ἡ περὶ τὸ συλλογίζεσθαι δεξιότης ὡσαύτως (Πρ. ΝΓ'). Ἄρα κτ.

Κ Ε Φ Α Λ. ς'.

Περὶ αἰτίων φυσικῶν ἡδονῆς καὶ ἄλγους, ἔτι δὲ καὶ περὶ παθῶν.

Π ρ ό τ. ΝΕ'.

„Ἡδονῆς παντοίας καὶ ἄλγους αἰτία φυσικὰ εἰσὶν αἱ ἐμποιούμεναι κινή-

οι σεις, αἷς τισιν ἢ τῷ σώματος ἁρμονία ἢ σώζεται, ἢ συνταράττεται, ἢ τα-
ραχθεῖσα ἤδη κατασώμνυται (1).

ΔΕΙΞΙΣ.

Φυσικὰ αἷτια καλεῖμεν ἐνταῦθα, ὧν τεθέντων, αἰεὶ τίθεται, ἀρθέντων δὲ τὸ αἷτιατὸν αἴρεται, μηδὲν ἤδη φροντίζοντες εἰ ταῦτα ἐπιρροῇ τινι ἐνεργεῖν ἢ ἄλλως πεφύκασιν. Ἄλλα τοιαῦτα εἰσὶν αἱ τῆς τῷ σώματος ἁρμονίας κινήσεις, αἱ τῆ ψυχῆ, καὶ τῆ ζωτικῆ, καὶ αἰσθητικῆ τῷ ἀνθρώπῳ δυνάμει ἐνεργειρόμεναι. Ἀμέλειτοι γὰρ ἐκείνων τεθεισῶν, αὐτίκα ἄλλως αἰσθησις ἢ ἡδονῆς διεγείρεται· παυσαμένων δὲ, καταπάυεται, ὡς μηδὲν ἄλλος ἐν γένει, ἢ δὲ ἡδονὴν τινὰ ἡμῖν ἐμποιεῖσθαι, πλὴν ἢ παρεπαμένως ταῖς τοιαύταις κινήσεσιν. Αἷτια ἄρα φυσικὰ τῶν αἰσθήσεων τριτῶν αἱ τοιαῦτα πάντως κινήσεις εἰσὶ.

Ἐπὶ γὰρ τεττάρων διαφορησῶν καταστάσεων τῆς ἀνθρώπου θεωρημένης φύσεως Α'. καθ' ἡδονὴν τελείης προσηνῆ καὶ ἀκύμαντον. Β'. ἐμπαθεῖ καὶ τεταραγμένην. Γ'. ἐν ἀνία ὑφειμένη καὶ ὀλιγοταράχῳ· καὶ Δ'. ἐν σφοδρότερῳ καὶ βιαιοτέρῳ (2), ἀρχὴ πάντως ἐφωράθη ἐς αἰεὶ τῶν τοιούτων, ἢ ὁμαλῶς τε καὶ λείως, ἢ γὰρ ἀνωμάλως καὶ σφοδρότερον ἐνεργειρόμενη τῆ αἰσθητικῆ δυνάμει κινήσις. Φαιδροὶ γὰρ ἐσμεν τὰς ψυχὰς καὶ εὐδύμως ἔχοντες, τῆς διαφορήσεως μὴ κατ' ἔλλειψιν, ἢ δὲ ὑπερβολὴν ἐν ἡμῖν γινομένης· ἀνιᾶσθαι δὲ ἡμῖν συμβαίνει, μειωμένης ἢ γὰρ ἀυξανέσης (3). Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ κενώσεων ταῦτα ἰδεῖν ἔσται. Αἱ μὲν γὰρ ταῖς τῶν θυμιοτέρων ἢ λυπηροτέρων ἀντιλήψεσι παρακολληθεῖσαι τέρψεις, ἢ ἀνία ψυχῆς, αἷτιαν ὡσαύτως ἄμεσον ἴσχυσι τὴν προαγομένην ἢ κολληομένην διασολῆ τε καὶ συσολῆ τῶν σκευῶν, καὶ ἐτοιμοτέρῳ ἢ βραδυτέρῳ κῶν ἐν τέτοις ὑγρῶν κινήσει διάπνευσίν τε καὶ διαφόρησιν. Ταῦτητοι καὶ τοῖς ὀδυνημένοις εἰς ψυχαγωγίαν συντελεῖ τὸ δακρῦσαι. Οἷς δὲ σκληροτέρῳ ἢ σύσασις, καὶ νωδρότερον ἢ τῶν ὑγρῶν κινήσις, ἢτε διάπνευσις σπανιωτέρῳ, καὶ ἥττον ἐλευθέρα ἢ κένωσις, οὗτοι καὶ εἰς ἀθυμίας ἐπιρροπέεσθαι.

Ἡδὴ δὲ καὶ τῷτο σαφές, τὰ παθήματα κινήσει τινὶ παρὰ φύσιν τῶν ὑγρῶν καὶ τῶν ἄλλων μορίων τῷ σώματος αἰεὶ συνάπτεσθαι, ἢ ὁμαλῆ καὶ προ-

(1) Ἐς δόγμα Πλάτων. ἅπασιν ἰσχυρίζεσθαι.

(2) Πολλὰ καὶ Πλάτων, καὶ Ἀριστοτ. καὶ Πλάτ. περὶ τέτων ἰπραγματεύσαντο. Ὅρα καὶ Κικέρ. Βιβλ. Α'. περὶ τελῶν.

(3) Ὅρα Σαγκτορίου περὶ Ἰατρικ. Στατικ. τῷ ἀνθρώπῳ σώμ.

σινεΐτε, ἢ γαληνιώση, ἢ ὁμαλῇ μὲν μικρῶ δὲ σφοδρτέρᾳ, ἢ ἀνωμάλῳ καὶ τὰς φυσικὰς τῆ σώματος ἐνεργείας ὑφειμένως ἀπειργέση, ἢ γῦν ἢ λίαν ἔση σφοδρᾶ ἢ πολυταράχῳ. Καὶ κεῖται μὲν ἐν ἐκείνῃ τῇ πρώτῃ ἡδονῇ ψυχῆς ἢ χαροπότης φαιδρᾶ ἢ ἀκύμαντος, οἷαν ἐν ἀρχῇ ἐμποιεῖν οἶδεν ὁ ἀνεμπαθῆς περὶ τὰ καλὰ ἢ σώφρων ἔρως. Κεῖται δ' ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡδονῇ τις σφοδρτέρᾳ ἢ ὡς ἔγγιστα ταραχῆς γινομένη, οἷαν ἀποκῦει ἔρως ἀκόλαστος, ᾧ ἢ ἡ ἐξ ἀνίας πικρία συγκαταμίγνυται. Συνίσταται δὲ τῇ τρίτῃ κινήσει ἀθυμία ψυχῆς κρυφτέρᾳ ἢ ἡρέμα καθαρτομένη, ὡς ἡνίκᾳ ἔρως ὑπερζέσας συνταράξῃ τὸν πάσχοντα. Ἀποκῦει δὲ ἡ τετάρτη ἄλγος ἢ ὀδύνην, δριμύτερον τὸ δηκτικὸν ἔχουσαν. Ἐξ ὧν ἢ κατὰ γένος νοεῖν παρέσαι, ὅπως τῶν παθῶν πάντα μὲν τὰ ἐξ ὑπολήψεως ἀγαθῆ ἐπιγιγνομένη ἀναφυόμενα, εὐθυμίαν, πάντα δὲ τὰ ἀντιλήψει τῆ φάουλᾳ, ἀνίαν ἔχει ἀνάμικτον· εἶτα ἢ τίποτε τῶν παθημάτων ἔσιν ἢ τὸ ἡδὺ τῷ ἀνιερῶ συνανακεράννυσιν, ἢ ἢ ψευδεῖς παρεμποιεῖ θυμηδίας :

Παραπλησίως διεγείρονται ἢ αἰσθήσεις ἡδεΐαι τε ἢ ἀλγεῖναι τῷ σώματι. Οἷον δι' ἐνδειαν βρώσεως ἢ πόσεως, μὴ ἐνόητος τῆ ἐν ᾧ ἢ τῆ γαστριδία ἐνέργεια ποιολίη, ἀνάγκη πᾶσα τὴν ἀρμονίαν τῆς ζωῆς συναναταράττεσθαι, κἀντεῦθεν τὸ κατὰ τὴν πείναν ἢ δίψαν ἄλγος ἀναφύεσθαι· τροφῆς δὲ ἢ ποτῆ μεταληφθέντων, ἡδονῇ ἐγγίνεται κατὰ λόγον τῆς τῶν τῆς πείνης ἢ τῆ δίψης βαθμῶν ὑφέσεως. Ἀδελφὰ τέτοις συμβαίνει ἢ ἐπὶ τῇ χρήσει τῶν ἄλλων αἰσθήσεων.

Τύτων οὖν καίτοι ἐνδοτάτη πείρα ἢ συναισθησῆ διδασκόμενοι πάντες ἄνθρωποι συνίσταν, ἀλλὰ ἢ τί τὸ συμβαῖνον ἐνδοτάτω τῇ ψυχῇ ἡδομένη ἢ ἀνιωμένη, εἰλικρινῶς ὁμολογητέον ἢ κίερα συνιέναι. Εἰκάσειέ τις τὰς ἡδονὰς ἢ τὰ ἄλγη μέσης τινός εἶναι ψυχῆς, ἢ ταύτης σωματικῆς παθήματα. Α'. Ὅτι ἢ μετάβασις ἢ ἀπὸ ἡδονῆς ἐπὶ τὴν ἀθυμίαν ἢ ἀν ἔλωσ περινοηθεῖν ἄνευ τινός ἐσωτερικῆς μεταβολῆς τῆ παθαίνομένη· ἐν δὲ τῇ αὐτῷ φύσει μόνῃ ἢ κατὰ τὰς διανοήσεις ἢ τὰς δελήσεις μετάβασις τὴν τοιαύτην αἰσθησιν ὡς, ἢ πείρα φανερόν, ἢ ἀν ἀποτέκοι. Β'. Καὶ ἐπὶ ἡδονῆς δὲ ἢ ἄλγος ἐπίτασις ἐπιθεωρεῖται ἢ ὑφῆσις, τὸ δὲ ἀσώματος ἔτ' ἐπιτείνεσθαι πέφυκεν, ἔσ' ὑφίεσθαι. Ἀλλὰ γὰρ ἢ ρηθεῖσα μέση φύσις ἄχρι εἰκασίας τεθείσθω, ψιλαῖς ὑπονοήσις εἰσαγομένη. Πάντως γὰρ οὐκ ἀπόχρη τινός διάθεσιν ἀπαλλοτριώσαι τινὰ ἢ τῆ τρόπε τῆς τελειμένης διαθέσεως ἄγνοια.

Πόρισμα Α΄.

Αἱ ἡδοναὶ καὶ ἀνάγκαι ἀναγκαστικῶς τῇ ἀνθρώπινῃ φύσει παρέπονται, ὡς ἤδη πέφυκεν. Ἡρτίνται γὰρ ὑπὸ φυσικῶν αἰτίων, οἷς ἡ φύσις οὐκ ἔχει μὴ ὑποκεῖσθαι. Ἐπεὶ δὲ διαδέσσει αὐταὶ εἰσὶ τῆς ζωτικῆς φύσεως, ταύτηται καὶ τοῖς ζώοις ἀπασιν εἰσὶ κοιναί. Ὅλης δὲ ἀκεραίως τῆς ζωτικῆς φύσεως εὐμοιρῶντι τῷ ἀνθρώπῳ, ἀναγκαστικῶς καὶ τῷ τῷ προσήκουσιν. Ἀλλὰ Ἀδὰμ ὀλοχερῆτε καὶ ἀρτιωτάτην ἐρχικέναι πιστεύεται τὴν φύσιν, ἣν ἄρα καὶ κεῖνος ἐκ τῆ ἀκολούθη δεκτικὸς ἡδονῆς καὶ ἀνάγκης, καὶ εἰ μὴ τῆς ἀθωότητος διὰ τῆς παρακοῆς ἐκπεσὼν ὡς ἐν φυσικῇ τινὶ εὐδαιμονίᾳ κρείττων ἀθυμίας οἰασθῆν καὶ ὀδύνης βιώσασθαι ἔμελλε, πῆ μὲν λόγῳ θεόθεν αὐτῷ μεταδοθέντι, πῆ δὲ δι ἣν ἐπλέτει ἐπὶ τῶν σωματικῶν ἀπάντων δεσποτεῖαν, πῆ δὲ καὶ κατ' ἐξοχήν τῆς Θεῆ τυγχάνων ἐπικηρείας καὶ τῶν φυσικῶν αἰτίων, ὑφ' ὧν ἀλγητε καὶ ἀνάγκαι παρεμποιῶνται, ὑπερᾶλλόμενος. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνος χάριτι μὲν, ἡ φύσει δὲ ἀθάνατος δεδιμιῶρηται, ὃ τοῖς θεολογῶσι δοκεῖ, ἔτωτοι καὶ χάριτι ἦν ἂν τῶν ἀνιαρῶν ἀπάντων καὶ τῆς κατὰ τὴν διεφθορούσαν φύσιν ἀθλιότητος ἀπηλλοτριμένος, φύσει δὲ ἡδαιμῶς. Ὅτι δὲ, καὶ Μωσῆς ὁ ἱερομύσης σαφῶς ἐκδιδάσκει, ἐν οἷς τροφῇ χρῆσασθαι τὰς προπάτορας τῆ τῆ ἀπηγορευμένε αὐτοῖς ξύλα διεξηγήσατο, ἰδέσσης τῆς Εὐαε, ὅτι ὠραῖον ἦν ἰδεῖν καὶ καλὸν τῆ φαγεῖν, ὅπερ ἐστὶ κινήσειτης διὰ ὀρέξεως. Φύσει τοιγαρῶν δεκτικοὶ ἐγένοντο ἡδονῆς τε καὶ ἀλγος καὶ οἱ πρωτόπλαστοι· λόγῳ δὲ τελειότητι, καὶ ἐλευθερίᾳ, καὶ χάριτος πλέτῳ, καὶ βοηθείας τῆς ἐπαρκῆς παρὰ Θεῆ διαφέροντες, τῶν τοιούτων παθῶν ἐτύγχανον κρείττονες.

Ἐξ ἧ καὶ τὴν ἀπαντῶν ἔχοιμεν παιδευόμεθα πρὸς τὰς διεκπυρῶνομένης, εἰ ἔτω συνειτέφρησαν, προσκεκρηκότος ἀνθρώπινῃ θεῷ, τὰ ἐν τῷ βίῳ κακὰ, τίποτε καὶ τὰ κτήνη ταύτᾳ τυγχάνει πάχοντα τὰ ἀλγεινὰ, καίτοι μηδὲν διεξαμαρτῶντα; Ἀμέλειτοι τῷ δημιουργῷ τοιαῦτα ἔδοξε διαπλάσαι καὶ αὐτὰ τὴν φύσιν, οἷα καὶ ἡδοναῖς κατακηλεῖσθαι, καὶ ἀλγηδόσιν ὑποτρύχεσθαι, τῆτων ἐκείναις αὐτοῖς ἀντισημασμένων. Οὐ παραδέχομαι τοίνυν τὰς διὰ ταῦτα ἀπάτης αἰδοήσεως τῆ τε ἀλγεινῆ καὶ τῆ ἡδέος τὰ κτήνη δεῖν οἰομένης ἀποσερεῖν, ὡσπερ οὖν ἔδὲ τῆς ψυχᾶς τινὶν αὐλοῖς διακοσμῶντας. Τὸ μὲν γὰρ τῷ λόγῳ ἐστὶν ἀπομαχόμενον, τὸ δὲ καὶ τῇ πίσει. Ἀλλὰ παρὰ θεῷ τῷ δικαίῳ, ἔδ εἰς ἀθλιος, φασὶν, ἂν μὴ ἔνοχος ἦ. Πάντως γε ἔχει ἔτως ἐπὶ τῶν λόγῳ χρωμένων καὶ νομοθεσίας δεκτικῶν ὄντων. Τὰ δὲ κτήνη, ὡς λόγῳ τυγ-

χάνει ἔρημα, ἢ δ' ὑπὲρ τῶν ἡδέων χάριτας ἀποδίδωσι τῷ παραγαγόντι τὰς ὀφειλομένας, ἢ δ' ὑπὲρ τῶν ἀνιαρῶν αἰτιάσθαι πέφυκε.

Πόρισμα Β΄.

Ἡ ἡδονῆς καὶ ἄλγος ἐπίτασις ἀνάλογόν ἐστι τῇ ἐπιτάσει τῆς ἀναταραχθείσης, ἢ καὶ ἀποκαταστάσις τῆ σώματος φυσικῆς ἁρμονίας· αἶψα γὰρ τὸ αἰτιατὸν τῇ ἐνεργείᾳ τῆ φυσικῆ αἰτίᾳ συνεπιτείνεσθαι πέφυκεν. Ἡ δὲ διαταραττομένη καὶ ἀποκαθισταμένη πάλιν ἁρμονία τῆ σώματος φυσικὸν αἴτιον ἐστὶν ἄλγος τε καὶ ἡδονῆς αἰσθητέως (Πρ. ΝΕ΄.). Ἄρα κτ.

Π ρ ό τ. Νς΄.

„ Ἄπαν πάθος ἐξαναφύεται ἐξ ἀντιλήψεως ἢ τῷ ἀγαθῷ τῆ δι ἡδονῆς ἐνεργῶντος, ἢ τῷ φαύλῳ τῆ δι ἀνίας ἐπείγουτος (ὡς ἐνδοτάτη συνειδήσει κατάδηλον). Εἰσὶ δὲ τὰ πάθη ὄρμαι σφοδρότεροι φύσεως, δι ὧν ἄγεται εἰς θῆραν μὲν τῶν ἔξω ἀγαθῶν, εἰς δὲ ἀποσροφὴν τῶν ἐκτὸς φαύλων.

Π ρ ό τ. ΝΖ΄.

„ Ἄπαντα τὰ πάθη τεκμήρια ἐστὶ προφανέστατα. Α΄. φύσεως ῥαδίως μεταβαλλομένης. Β΄. μὴ ἀπείρως τελείας.

Δεῖξις.

Εἰσὶ γὰρ συγκινήσεις, αἷς ἡ φύσις διατίθεται (ὄρ. ΙΕ΄.), καὶ ὄρμαι ἐπιτεινόμεναι, καὶ ἡδονῆ συνημμέναι καὶ ἄλγος (Πρ. Νς΄.). Τᾶυτα δὲ φύσει τρεπτῆ καὶ εὐμεταβόλῳ ἐστὶ προσήκοντα.

Εἶτα καὶ ὄρμαι εἰσὶ τὰ πάθη σφοδρότεροι φύσεως, δι ὧν θηρώμεθα τὸ ἐκτὸς ἀγαθόν, καὶ τὸ ἐκτὸς φαῦλον ἀποτροπιαζόμεθα (Πρ. Νς΄.), ὅπερ ἡκιστα προσήκει φύσει ἀπειροτελείῳ, ἢ ἔδεν τῶν ἐκτὸς, ἢ δ' ἀγαθῶν, ἢ δὲ κακῶν ἔχει διατιθέναι.

Π ρ ό τ. ΝΗ΄.

„ Ταῖς λογικαῖς τε καὶ ζωτικαῖς φύσεσι, ταῖς μὴ ἀπείρως τελείαις ἕσταις, ἀναγκαίως τὰ πάθη παρέπεται.

Δεῖξις.

Αἱ φύσεις αἱ λογικαὶ καὶ ζωτικαὶ, αἱ πεπερασμέναι τὰς τελειότητας, ἀναγκαίως ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀγαθόν φέρονται, καὶ ἐπὶ τὸ ἀγαθόν ἐν γένει, ὅπερ ἐν ἑαυταῖς ἔχει ἔχουσι, καὶ ἀναγκαίως εὖν καὶ ἀποτρέπονται τὸ φαῦλον δι αὐτὸ τῆτο. Διατίθενται ἄρα ταῖς τῶν ἐκτὸς ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἀντιλήψεσιν, ἐκ δὲ

δὴ τέτων τὰ πάθη παρὰ φύσιν, ἅτινα ὄρμαι φύσεως εἰσὶν ἐπιτετιμέναι, δι' ὧν τὰ ἐκτὸς ἀγαθὰ μὲν θηρώμεθα, τὰ δὲ φᾶυλα ἀπεχθανόμεθα ἢ ψεύγουμεν.

Π ρ ό τ. ΝΘ'.

Ἡ ἀνθρώπου φύσει ἀναγκαίως παρακολληθεῖ τὰ παθήματα.

ΔΕΙΞΙΣ.

Α'. μὲν γὰρ ἀναγκαίως ταῦτα παροπηθεῖ ταῖς λογικαῖς τε ἢ ζωτικαῖς, μὴ ἀπείρως ἔσαις τελείαις, φύσιν (Πρ. ΝΗ'). Τοιαύτη δὲ ἡ ἀνθρώπου. Ἄρα κτ. Εἴτα ἢ ὄρμαι σφοδρότεροι εἰσὶ τὰ παθήματα, δι' ὧν ἡ ζωτικὴ τε ἢ λογικὴ φύσις θηρᾶται μὲν τὸ ἀγαθόν, τὸ δὲ κακὸν ἀποτροπιάζει ἢ ἀπεχθάνεται (Πρ. Νς'). Αἱ δὲ ὄρμαι ἀναγκαίως παρέπονται τῇ ἐπιτάσει τῆς ἡδονῆς, ἢ τῆ ἄλλυς, ὑφ' ὧν ἡ ἀνθρώπου διορίζεται φύσις. Ἐπεὶ δὲ τοι ἡδονή τε καὶ ἄλλυος ἐξ ἀνάγκης ἀνθρώπου φύσει παρασυμβαίνουσιν (Πόρ. Α'. Πρ. ΝΕ'), ἔπεται καὶ τὰ πάθη.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἄλλ' ἐνταῦθα νεῖκος ἡμῖν ἐστὶ βαρὺ πρὸς τε τῶν φιλοσόφων τινὰς ἢ τῶν τῆς ἱερᾶς θεολογίας τροφίμων εἶναι δοκούντων. Οἱ μὲν γὰρ Στωϊκοὶ τὰ νοσήματα πάθη ἀπεκάλεον, ἢ ταῦτα κινήματα εἶναι τῶν παρὰ φύσιν ὠρίζοντο (1), ἢ γὰρ κινήσεις ψυχῆς, ἀπεσραμμένους τῆ ὀρθῆ λογικῇ, κατὰ τῆς φύσεως (2). Τὰ δὲ πάθη μηδέποτε ἐπισκήπτειν τῷ σοφῷ ἀπιχυρίζοντο οἱ ἐκ τῆς Στωῆς ἔτιοι· ἄλλως μηδέ εἶναι σοφόν· τῆτον γὰρ ἐνεργεῖν ἐξ ἰδίας βεληήσεως, ἢ κατὰ τὸν εὐσαθεῖ ἢ ἐδραῖον λόγον, ἐχὶ κατὰ πάθος δηλονότι, ἢ ἐξ ἐμπαθεῖς ἢ τεταραγμένης ὀρέξεως (3). Ἄλλ' εἰσὶ καίτινες τῶν θεολογούντων, οἱ τοῖς ἀμαρτήμασι τὰ πάθη πάντα συγκαταλέγοντες, ἅτε δὴ ἀπὸ τῆς Ἀδάμ παρακοῆς ἐξερῆυκότες, ὡς οἱ περὶ Λέθηρον ἢ Καλβίνον. Ἄλλ' ἐμοὶ τὸναντίον δοκεῖ, τῇ λογικῇ ἐμφύχῳ ἢ ζωτικῇ φύσει ἐξ ἀνάγκης τὰ πάθη παροπηθεῖν. Πείθομαι δὲ τὸν Ἀδάμ, ὡς ἦν ἀθάνατος χάριτι μὲν ἢ φύσει δὲ, ἔτω ἢ τῆ ὄχλε τῶν παθῶν μηδαμῶς πρὸ τῆς παρακοῆς ὑποκείμενον ὑπάρξαι. Ἀποφαίνομαι γεμὴν πάνυ θαρραλέως, τοιῦτον κἀκεῖ-

(1) Ζήνων παρὰ Λαέρτ. Βιβλ. Ζ'.

(2) Κικέρ. Βιβλ. Δ'. Τεσκελ. Κεφ. 5'.

(3) Κικ. αὐτ. Λαέρτ. Βιβλ. Ζ'.

νον διμυρῶναι τὴν φύσιν, οἷον ἐν ἡδοναῖς, ἐν ἄλγεσι διακρίσθαι ἔχειν. Ὡς περὶ γὰρ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, καίτοι τελειώτατη οὖσα ἡ φύσις ἢ ἀνθρωπίνη, εὐφροσύνητε ἐν ἀδύμιας ἀλλ' οὖν ἦν δεκτικὴ ἐν παθημάτων, ὅσα φῶς ἐν ἱεροῖς εὐαγγελίοις μυήματα, ἠνωτοί ἐν ἐπὶ Ἀδὰμ εἶχε ἐν καταστάσει ὄντος τῆς ἀδωότητος πρὶν ἢ παραπεσεῖν. Τὴν μὲν γὰρ κυριότητα ἐν τῷ ἐπὶ τῶν παθῶν κράτος δίδωμι ἐν προσάπτω, τὸ δὲ τῆς φύσεως παθῶν ἀνεπίδεκτον ἀπαναίνομαι. Τῶν δὲ Στωϊκῶν ἐν καταγελάσαιμι ἄν' παραπλήσιον γὰρ οἶμαι ἐν ἀνθρώπου ἀπογυμνώσαι πάντα παθῶν, ἐν κύκλον τῆς περιφερείας πειρᾶσθαι.

Π ρ ό τ. Ε΄.

Τὰ πάθη, εἰ μόνον μὴ εἰς ὑπερβολὰς ἀποκλίνῃ, ἀναγκαῖα εἰσὶν ἀνθρώπῳ, ἐν καθ' ἑαυτὸν, ἐν πρὸς ἄλλας κοινωνίας ἔχοντι.

Δεῖξις.

Οὐ γὰρ εἰσὶν ἀνθρώπῳ σώζεσθαι, εἰ μὴ ἀπολάουσι μὲν τῶν ἀγαθῶν, ἐκκλίνουσι δὲ τῶν κακῶν. Ἡ δὲ ἀπόλαυσις τοῖς παθήμασι πρὸς τὸ ἡδὺ ὑποδήγουσιν ἔπεται, ἢ τε ἀπόκλιτις τοῖς ἀπὸ τῆς ἀνιαρῆς ἀπάγουσιν. Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

Ἐξ εἰσὶ τὰ ἀρχικώτερα πάθη τῷ Καρτεσίῳ ἐξαριθμημένα (1), ἐκπληξίς, ἀγάπη, μῖτος, ὄρεξις, χαρὰ, ἐν λύπη· τὰ δὲ πρὸς ταῦτα ἐκ τῶν ἡγήτατο παράγεσθαι ἐν ἡρτήσθαι, τῇ τῶν πνευμάτων κινήσει ἐν τῷ ἀδένω (Pinealis) διεγείρεσθαι, ἀύξειν τε, ἐν διατηρεῖσθαι ὑπειληφώς.

Καὶ ἐκπληξίς μὲν εἰσὶν ἐξ ἀπιναιῖα τῆς ψυχῆς κατάχεσις ἐπὶ ἐμμελεῖ ἐν ἀτενεσέρῳ ἀνασκέψαι τῶν σπανίων δοκούντων ἐν παραδόξων. Οἶεται δ' ὁ Καρτέσιος τῇ ἐξ ἐκπλήξεως τῆς ψυχῆς παθήσει μὴδ' ἡντιναῦν μεταβολὴν αἰσθητὴν ἐμποιεῖσθαι τῇ καρδίᾳ, ἐν τῷ αἵματι, ὡς ἐπὶ τῶν λοιπῶν παθῶν, κινῶ δὲ μόνον ἐν ἀήθει τινὶ σάλῳ τῷ ἐπισυμβαίνοντι τῷ ἐγκεφάλῳ ἀναφύεσθαι. Τοῖς δὲ δοκεῖ ἐκπληξίς πάχειν τὴν ψυχὴν, ἐπὶ θεωρίᾳ μιᾷ ἐν μόνῃ εἶδος τινὸς ἀδοκίτη ἐν ἀήθει προσηλυμένῃ. Ἡ δὲ τῆς πάχεως ὑπερβολὴ ἐκστασις, ἢ τις ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων κακία (2). Ὀνησιφόρον δὲ

(1) Περὶ παθ. ψυχ.

(2) Περὶ παθ. ψυχ. μέρ. Β'. Ἀρθ. 70. 71. 72. 73.

λίαν τὸ πάθος τῆτο, ὡς δὲ ἔκμανθανομένους καὶ μνήμη κατέχομεν τὰ πρὶν ἀγνοήμενα (1). παρά γὰρ τὸν ἐμπίπτοντα τῷ ἐγκεφάλῳ προδρότερον τάρραχον, βαθύτερον τὰ κατὰ τὴν μνήμην ἰχνη ἐναπομάττεται καὶ ἐντυπᾶται· αἱ γὰρ ἐκ παθημάτων ἐμποιοῦνται διαθέσεις, οἷα δὲ ἐν σφοδροτέραις κινήσεσιν ὑφιστάμεναι, κρείττονας καὶ μονιμωτέρας τὰς μνήμας ἀποκύει (Πρ. ΜΘ'. καὶ ΝΒ'). Ἐς δὲ καὶ ἄλλως ἡμῖν λυσιτελές τὸ πάθος, ὡς ἐκπλήξει τῶν καλλίσων τε καὶ ἐπωφελεστάτων εἰς ἔρευναν παραδηγόμεθα. Διὸ καὶ πάνυ ὀρθῶς Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτωνι εἴρηται ἐξ ἀπορίας τὸ φιλοσοφεῖν ἀρξασθαι. Ἐφ' οἷς καὶ τρίτην αὖ καταλέξει τῆ ἀπορίας καὶ ἐκπλήξει παρεπομένην ὠφέλειαν, ὅτι τῆ καταστάσει καὶ θέσει τῶ συνεχομένου τῷ τοιῶδε πάθει, καὶ οἱ παρόντες καὶ θεώμενοι εἰς θεωρίαν ἐμμελεστέραν τῶ αὐτῶ ἐπίγονται πράγματος. Οὐ δὲ καὶ κοινόν ἐστιν ἐξ ἀπάντων τῶν παθῶν ὄφελος· κατὰ γὰρ τὰ βλεπόμενα τῶν σημεία τε καὶ χαρακτῆρας τοῖς παθαίνομένοις ῥαδίως συνδιατιθέμεθα, καὶ σφίσιν ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπέχομεν τῶν ἐπιζημιῶν. Ἡ μὲν οὖν ἐκπλήξις νῦ πεπερασμένα τυγχάνει παρακολέθημα· ἐπ' οὐδὲν γὰρ πέφυκεν ὅλως ἐκπλήττεσθαι ἢ θεὸς ὁ ἄπειρος, ἢ πέτρα ἢ ἄνθρωπος. Τῆ δ' ἐκπλήξει ἐπιτετα καὶ τιμῆ ἢ ὀλιγωρία, ἐξ ὧν μεγαλοψυχία ἢ εὐτέλεια, καὶ σέβας ἢ περιφρόνησις, ὧν ἔ τὸ τυχόν ὄφελος ἡμῖν, κατὰ λόγου τῶν περὶ ἡμᾶς καθιστάμενοις, καὶ ὡς τὰ πράγματα ἀπαιτεῖ. Οὐδὲ γὰρ ὁμοίως περὶ τὰ εὐτελή καὶ μηδενὸς ἀξία διακεῖσθαι προσήκει καὶ διατίθεσθαι τὸν ἐντυγχάνοντα, ὡσπερ καὶ περὶ τὰ μεγάλα καὶ τίμια.

Ἡ δ' ἀγάπη τῷ Καρτεσίῳ ὀρίζεται ψυχῆς κίνησις, ἣ τινι ἐπιείγεται συζευχθῆναι ἡδέως ἐκείνοις, ἅπερ αὐτῆ προσήκοντα εἶναι δοκεῖ. Μῖσος δὲ τὸ ἐπιείγον πρὸς τὸ θέλειν ἀποσπασθῆναι τῶν δοκούντων ἐπιβλαβῶν (2). Τῆ μὲν οὖν ἀγάπῃ κατὰ μικρὸν διαμανῆται τὸ αἷμα, καὶ τὰ σκεύη τῶν ὑγρῶν διευρύνεται, κἀντεῦθεν ἢ διάπνευστις πλείων, καὶ ἢ φαιδρότης, ἢν μήτε εἰς ὑπερβολὰς ἢ ἐκπίπτουσα. Τῷ δὲ μίσει συσενῆται τῶν ὑγρῶν τὰ σκεύη, ἐπιβραδύνεται δὲ ἢ κίνησις, ἀπείργεται δὲ ἢ διάπνευστις, κἀντεῦθεν ἢ ἀθυμία. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ἀγάπης ὄψις ἀνδραγαθία, καὶ παρά τὸ χαροπὸν προσγέλασος καὶ φαιδρά· ἐπὶ μίσει δὲ ὄψις ἰσχνή τε καὶ αὐχμηρά, καὶ πολὺ τὸ σκυθρωπὸν καὶ κατηφές ἔχουσα. Ὅτι δὲ λυσιτελής ἢ ἀγάπη τῷ ἡθικῶτε καὶ πολιτικῶ βίῳ, καὶ

(1) Περὶ παθ. ψυχ. μέρ. Β'. Α' ρ. 75.

(2) Α' ρ. 79.

ἰδίᾳ καὶ κοινῇ καταφανές· ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐπωφελές καὶ τῷ ζωτικῷ· ἐξ αὐτῆς γὰρ ἢ τῆς ζωῆς ἀρμονία συνέχεται καὶ κρατεῖται. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ μῖσος ἕδεν ἔλαττον ἐστὶν ἀναγκαῖον, εἰ δὲ αὐτῆ τῶν ἐπιβλαβῶν ἀπέχομεν. Ἐπιβλαβές δὲ καὶ αὐτὸ καθίεται, ὅτε λόγῳ διασρόφωτε καὶ τεταραγμένῳ τῶν αγαθῶν καὶ χρησίμων ὡς ἐναντίων μίσειτε καὶ ἀπεχθεῖα καταφερόμεθα.

Φόβον δὲ οἱ ἐκ τῆς Στοᾶς ὥρισαντο προσδοκίαν ἐπικειμένα κακῆ ἀφοργῆτε δοκῦντος (1). Ἐπιεται δὲ ὁ φόβος τῇ λογικῇ ζωτικῇ φύσει ἐξ ἀνάγκης, ὡσπερ καὶ χαρὰ καὶ ἀθυμία. Φύτει μὲν γὰρ τῇ μὲν τῆ ἡμῖν ὅπως ἐν προσήκοντος ἀγαθῆ ἀντιλήψει χαίρομεν, τῇ δὲ τῆ ἐς ἡμᾶς ὅπως ἐν ἀφορῶντας κακῆ ἀνιώμεθα. Καὶ χαρὰ μὲν, αἰσθησίς ἐστιν ἀγαθῆ παρόντος. Ἡ δὲ ἐλπίς τῆ ἐσομένης, καὶ τῆς χαρᾶς ἢ ἐλπίς διὰ τῆτο ἐλάσσων. Ἡ δὲ τῆ παρόντος κακῆ διαίσθησις, ἀθυμία. Ἡ δὲ τῆ ἐσομένης, φόβος ἐς καὶ ἀθυμία τις ἐστὶν ὑφειμένη. Καὶ ὅτε ἐλπίς πᾶσα ἄπει τῆ τὸ ἐπικείμενον ἀποδρᾶναι καὶ διαφυγεῖν κακόν, τότε ἀπόγνωσις. Ὡσπερ τοίνυν ἡ χαρὰ, καὶ πάντα αὐτῆς τὰ εἶδη, καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀγάπη, τὰ μὲν τῶν ὑγρῶν διευρύνουσι σκεύη, τὸ δ' αἷμα προσηνῶς διαμανῶσι καὶ κινῶσιν, ἔτως ἡ ἀθυμία καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν πάθη συζενῶσι καὶ διεύρυνουσιν. Ἐνδεικτοὶ καὶ ὑπὸ φόβῳ ὄχρος μὲν εἶλε παρειᾶς, τρόμος δὲ κατέχευε τὰ μέλη καὶ πτόησις. Τῆ δὲ δὴ παθήματος τῆτε ἢ λυσιτέλεια ἐπίσημος, ὡς δὲ οὐ ἐν τοῖς ἐπικειμένοις κακοῖς φυγῆ τῆν σωτηρίαν πραγματεύεμεθα, ἐκλειπῆσις πρὸς ἄμυναν τῆς ἰσχύος, καὶ ἐστὶ τὸ πάθος ἀντὶ ὀπλων τοῖς ἀδενέσι. Τάυτητοι καὶ τῶν ἀλόγων τὰ διαφέροντα ταῖς δυνάμεσιν ὀργῆ ἐν τοῖς κινδύνοις ἐξάπτεται, ἥπερ τὰ ἐνόνη ἀπὸ φύσεως αὐτοῖς ὀπλα, ἰόν, κέρατα, ὄνυχας, ὀπλας, ῥάμφη, ἔδοντας, εὐτονώτερον ἔχοι καὶ χρῆσθαι· τὰ δὲ ἄοπλα καὶ ἄμαχα, οἷον ἰχθύες, λαγωοί, ὄρνιθες, ἔλαφοι, αἶγες, κτ. ὑπὸ φόβῳ ἐμπετόντος εἰς φυγὴν τρέπεται, οὕτως ἀμειλιτοὶ τῆς προνοίας κατὰ λόγον τὰ πάντα διαιτησάτης.

Ὀργὴ ἐστὶν ὄρεξις ἀντιλυπήσεως. Εἶδη δὲ ἐξ ὑπερβαλλέσης ὀργῆς ἀναφυόμενα, μῖσος, μῆνις, πικρία ψυχῆς εἰς ὀργὴν ἐτοίμως συρρηγνύοντα, χολὴ ἐξοιδῶσα, δυσμένεια χρόνον εἰς ἄμυναν παραφυλάττατα, διχοφροσύνη τε, καὶ διχόνοια ἐν μυχοῖς καρδίας τὸ δυσόργητον βυτσοδομέμεθα (2).

(1) Κικ. Δ. Τεσκελ. Κεφ. 27.

(2) Ὅρα τῆτων τῆς ὀρισμ. παρὰ Λαερτ. Βιβλ. Ζ'. καὶ Κικ. Δ. Τεσκελ. καὶ Στοβαίου ἐκλογ. ἡδ. Κεφ. Δ.

Ἡ μὲν οὖν ὀργή, ἔχ' ὡς ἡ ἀγάπη κατὰ βραχὺ, αὐτίκα δὲ καὶ σὺν σφοδρότητι τὸ αἷμα διαμανῶσαι ποιεῖ, ὅθεν ἡ ἔξαψις καὶ τὸ ἐρύθθημα. Εἰσὶ γερμὴν καὶ οἷτινες ὠχροὶ ὑπ' ὀργῆς ἀναφαίνονται, οἱ δὲ καὶ ἐπιδακρῦσιν, ἀπερ' ἄλλως μὲν ἀναπτύσσειν πειρᾶται Καρτέσιος (1), ἐγὼ δὲ παρὰ τὴν μετὰ τῶν ἄλλων παθημάτων συνάφειαν ἀναφύεσθαι οἶομαι. Ὄχροι μὲν γὰρ ἐν ὀργῇ πεφύκασι γίνεσθαι οἱ φλεγματικοὶ ὄντες τὴν κράσιν, ἅτε δὴ πρὶν ἢ ἀναζέσαι τὸ αἷμα ἀσφαλεῖς πορεῖαι ἀμύνης περινούμενοι, κἀντεῦθεν μῖσος αὐτοῖς, καὶ φόβος, καὶ ἀτρενὴς σκέψις, ἐξ ὧν ὠχρος τὸς δὲ καὶ μᾶλλον φοβητέον, ἢ τὰς παραυτίκας ὑπερεξεκότας, ἔχ' ἥττον δὲ καὶ τὰς ὑπερζέοντας μὲν, ὑποποιωμένους δὲ, οἷος ἦν τὴν φύσιν Γιβέριος (2). Ἀλλὰ γὰρ ἐπιδακρῦσιν οἱ μικροψυχῶντες, συνιέσης τῇ ὀργῇ τῆς ἀγάπης, οἷον παῖδες, καὶ γυναῖκες, καὶ οἱ τέτοιοι προσβοικότες. Οὐδὲν οὖν πάθος ἐστὶν ἐν ὑπερβολαῖς γινόμενον τάττε ὀλεθριώτερον. Καὶ ὀρθῶς ἤπερ τοῖς ἀρχαίοις εἴρηται, ὅτι βραχεῖα τις ἐστὶν ἡ ὀργὴ μανία. Καὶ μὴν καὶ τῆτο τῇ ἀνθρώπῃ φύσει ἀναγκαίως παρέπεται καὶ μὴ τῆ δέοντος ἀγαν ἐξιζήμενον, ἔσι καὶ πολλὴν τὴν ὠφέλειαν παρέχόμενον· ἑαυτὸς μὲν γὰρ καὶ τὰ ἑαυτῶν ἐξ ἀνάγκης πεφύκαμεν ἀγαπᾶν. Ἡ δὲ ὀργὴ ἢ πρὸς ἑαυτὸς καὶ τὰ ἑαυτῶν ἀγάπη ἐστὶ, τῇ τῆ αἵματος ὑπερζέσει εἰς ἀμυναν τὴν ἑαυτῶν διεγείρματα, καὶ ἀθυμία τῇ περὶ τὴν γενομένην εἰς ἡμᾶς ὕβριν ἀνάμικτος. Καὶ μὲν δὴ ἀπὸ δρυὸς εἶναι δέον τὸς ὑπ' ὀργῆς μηδαμῶς ἀγομένους. Ἀλλὰ γὰρ ὀργὴ καὶ μνήμη ὑποθάλλεται, καὶ διάνοια διοξύνεται, καθ' ὃ τοῖς πάλαι καὶ φύσεως ἀκόνη προσείρηται, καὶ ἐν κινδύνοις δὲ μένος ἐμποιεῖν οἶδε, καὶ τὴν ἰσχὺν αὐξῆσαι, καὶ νεῦρον ἄν τις εἴποι τῶν πολέμων καὶ ἐπιτόνιον ἐκ ἄν ἀμάρτοι. Ὅτι γὰρ τῶν μεγαλοψυχία τε καὶ μεγαλοφροσύνη διαφερόντων δεῖγμα καὶ βᾶσανος, πάντες ἔσασιν. Ἀλλ' εἰμὴ καὶ λόγῳ ἐδιδῶν κολέσθαι, εἰς ὄλεθρον ἀπολήγει περιφανῆ καὶ αὐτῶν τῶν χρωμένων.

Ὅ δὲ οἶκτος τοῖς Στωϊκοῖς ὄρισαι ψυχῆς πάθημα ἐπὶ τῶν μὴ ἀξίως ἀθλίων ὄντων, καὶ ἔσι πως ἐξ ἀγάπης τε καὶ ἀθυμίας ἀνάκρατος, ὃ δὴ πάθος εἰς δάκρυα ὡς λίαν ἐστὶ κινητικόν. Ὡσπερ γὰρ ὑπὸ θερμότητος αἰ γεώδεις ἐξαιρόμεναι ἀναθυμιάσεις τῷ ἀπὸ τῆ ἀνωτέρω ἀέρος φύχει ἀναχθεῖται, ἤδη εἰς σαγόνας συνίασιν, ἐξ ὧν ὄμβροι, ὅτως ἐξ ἀγάπης κινηθὲν τὸ αἷμα,

(1) Περὶ παθ. μέρ. Γ'. ἀρθ. 200. κτ.

(2) Ὁρα Τάκιτον ἐν Α'. τῶν χρονικ. Βίβλ.

ὡς ἂν τῇ ἀπὸ τῆς ἀδυναμίας ὑπαντήσει ψυχῇ, ἀποκύει τὰ δάκρυα (1). Ἐς δὲ τὸ πάθος τῆτο εἶπερ ἄλλο τι ἀνθρώποις κατὰ τὸν κοινωνικὸν βίον ἀναγκαιότατον, ἄτε δὴ εἰς ἀμοιβαίαν ἀλλήλων βοήθειαν τὸς ἀνθρώπους ἐπεΐγον.

Ταῦτα μὲν ἂν τὰ βραχέα ἱκανὰ οἶμαι τυγχάνει πιεσάσθαι, ὡς ἅπαντα τὰ πάθη ἢ τῇ ἀνθρώπου φύσει παρακολληθεῖ, ἢ ἕδεν ὅτι μὴ ποικίλαι διαδέσεις εἰσὶ τῆς κατὰ φύσιν ἐπὶ τ' ἀγαθὸν ῥοπῆς, ἢ ἀπὸ τῆ φάυλου ἀποστροφῆς τε ἢ ἀποκλίσεως, ὧν ἄνευ ἀνθρώπου φύσις οὐτ' εἶναι ἔχει, ἕτε νοεῖσθαι· ἔτι τε μὲν ἢ ὅτι λυσιτελέσματα ἐσὶν ἀνθρώποις, ἢ πάνυ ὀνησιφόρα, ἔχ' ὅπως καθ' ἑαυτὸς ἰδίᾳ εἴς τε μνήμης ἢ διανοίας προαγωγὴν ἢ βελτίωσιν, ἢ σώματος ἀσφάλειαν, ἀλλὰ ἢ κοινῇ πρὸς ἅπαντας ἢ πρὸς ἀλλήλους, εἴς τε ἄμυναν ἢ ἀπαλλαγὴν τῶν ἀντιπιπτόντων. Ὡς οὖν εὐήθειαι εἰσὶν οἱ δίκην νοσημάτων μόνον τὰ πάθη ἐπιλογιζόμενοι, ἢ πρόρριζα ἀνασπαρῆναι τῆς φύσεως δι' ἐφέσεως ἔχοντες. Ἀλλ' ἔστιν ἕδεν ἔλαττον ἢ ψυχῇ, ἢ σώματι, ἢ τῇ κοινωνίᾳ τῇ ἐν τῷ βίῳ, ἢ τὰυτα πολλάκις λυμαντικά ἢ ὀλέθρια, ὡς ἂν μάλιστ' εἰς ὑπερβολὰς ἐκπέσῃ, ὅπερ ἢ τῆ παρόντος σκοπῆ ἐξακριβῶν πειρᾶσθαι ἢ ἀναπτύσσειν.

Ἐν δὲ τῆτο μᾶλλον ἂν ἐπιθεωρεῖν γένηται πρῶρυγαίτατον, τὸ μηδὲν εἶναι τῶν παθημάτων, ὃ λαθεῖν ἂν ἔχη τὸς τῷ προσώπῳ ἀτενῶστε ἢ μετὰ προσοχῆς ἐμμελῆς ἢ σκέψεως τῆ παθαινομένη προσβλέποντας, ὃ καίτοι ἀνάγκη τινὶ φύσεως συμβαίνειν ἔοικεν, ἀλλὰ τῇ προνοίᾳ ἢ τῆτο ἀναθετέον. Οὕτω γὰρ τοῖς ἄλλοις τὰ ἐνδιάθετα τῆς ψυχῆς κινήματα, ἢ φωνῆς ἄνευ, σφοδρότερόν τε ἢ εἰλικρινέστερον ἐμφανῆ καθίσταται ἢ κατάδηλα, κακείοις ἢ πρὸς τ' αὐτὸ ἅμα συνεκκαισμένοις ἢ συνδιατιθεμένοις, ἢ γὰρ ἢ τῆ ἐπιβλαβῆς ἢ ὀλεθρίου ἐκκλίνειν ἅμα παραινυμένοις, ὃ πολὺ τείνει εἰς σωτηρίαν τε ἢ ἀσφάλειαν τῆς ἐν ἀνθρώποις κοινωνίας, καὶ τὸ δὴ μέγιστον ῥαδίως ἐντεῦθεν περινοῆσι τε ἢ μανθάνουσιν, ὅπως παρὰ τινι ἔχουσι, μεθ' ἢ κοινωνῶσι τῶν ἐν τῷ βίῳ, ὃ μανθάνειν ἐς ἢ διαγιγνώσκειν ἐπωφελέστατον.

Π ρ ό τ. Ε Α'.

„Ἡ τῆ κακῆ ἀποστροφή ἢ φύσει ἀνθρώπῳ προσήκουσα παροπηθεῖ τῇ ἀγάπῃ Α'. τῆ ἀγαθῆ Β'. ἢ ἡμῶν αὐτῶν. Καί γε ὁ ἀποχρῶν ἅπας ἐκείνης λόγος ἐν τῇ δισση ταύτῃ ἀγάπῃ τῆτε ἀγαθῆ ἢ ἑαυτῶν κείται. Καί

(1) Ὁρα Καρτ. περὶ παθ. μίρ. 1'. ἄρ. 128. κτ.

ἔστιν ἄρα ἕξι νόμος φύσεως μηχανικός, ἀλλὰ τῶν μηχανικῶν νόμων τῆς φύσεως ἐπιφαινόμενόν τι παρακολύθημα.

ΔΕΙΞΙΣ.

Σαφές, εἰ μὴ ἀπατώμαι, ἡ πρότασις. Οὐδεὶς γάρ τι ἀποτροπιάζει, εἰμὴ κατὰ τῆ ἰδίᾳ φύσει καὶ τοῖς αὐτῇ παρέχουσι τὸ τελειῦσθαι καὶ σώζεσθαι ἀντιβαῖνον ἐσίν. Οὐδὲ γὰρ ἔχει τις τὰ ἀντικείμενα τῇ ἀνθρώπῃ φύσει καὶ τοῖς αὐτὴν τελειῦσι καὶ σώζεσιν ἀπεχθάνεσθαι, ἢτοι τοῖς ἀγαθοῖς, εἰμὴ καὶ ἑαυτὸν, καὶ τ' ἀγαθὰ φύσει ἀγαπῶν. Ἐπεὶ δὲ τοὶ πρὸς ἑαυτὸν ἕκαστος ἀγάπῃ φέρεται ἐξ ἀνάγκης, καὶ πρὸς τ' ἀγαθὰ ἕδεν ἦττον, ἐπάναγκές ἐστι καὶ τούτων τὰναντία μισεῖν (1).

Πρότ. ΕΒ'.

Ἐπιφαινόμενα τὰ παθήματα ἀντενεργήσεις εἰσὶ τινὲς τῆς πρὸς τ' ἀγαθὸν καὶ πρὸς ἑαυτὸς ἀγαπήσεως, ἐκ τῶν κατὰ μέρος πραγμάτων ἀναφυόμενα.

ΔΕΙΞΙΣ.

Εἰσὶ γὰρ τὰ παθήματα κινήσεις τινὲς τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐξ ἀντιλήψεως τοῦ ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ ἐπιφυόμενα (ὄρ. ιε'). ἢτοι διαθέσεις ποικίλαι τῆς κατὰ φύσιν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀγάπης, καὶ τῆς κατὰ φύσιν ἀπὸ τοῦ κακοῦ ἀποστροφῆς. Ἐπεὶ δὲ αἱ ἀποστροφαί τε καὶ ἀποκλίσεις τῆς φύσει ἐνέσης ἀνθρώποις ἀγάπης εἰσὶ παρακολυθήματα (ἐκ τῆς ἀνωτ.), ἅπαντα δὴ περὶ τὰ πάθη διαθέσεις εἰσὶ ποικίλαι, καὶ διακάμψεις τῆς ἀγαπήσεως ταυτησί, ὑπὸ διαφορῶν ἀγαθῶν ἢ κακῶν ἀναφυόμενα. Αἱ δὲ διαθέσεις καὶ κινήσεις αὗται ἐναποτίκτονται ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν ἀγαθῶν ἢ κακῶν, ἢτοι ταῖς τῶν πραγματικῶν ἀγαθῶν ἢ κακῶν ἀντιλήψεσιν, εἴγε ταύτας ἡμῶν ἢ φύσις διώκει, ἢ γὰρ ἀποσρέφεται, ὃ δὴ περὶ ἀντενεργήσεως τελεῖται τῆς φύσεως τῇ ἐπὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἐνεργειαν. Ἐνθεντοὶ καὶ τὰ παθήματα ἀνάλογόν ἐστι τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἀγαθῶν ἢ κακῶν (ὄρα περὶ παθ. ἀνωτ.). Τῇ ἄρα ἀντενεργήσει τῆς ἐν ἡμῖν φυσικῆς ἀγάπης ποικιλομένη ἅπαντα τὰ πάθη ἀναφύεται.

Πρότ. ΕΓ'.

Ἀύξανόμενα τε καὶ ἐπανορθωμένα τὰ λόγια, ἐντὸς τῶν οἰκείων ὄρων δύναται τὰ πάθη συνέχεσθαι.

(1) Ὁρα Μαλιβρ. Βιβλ. Ε'. περὶ ἕξτε. ἀληθ.

ΔΕΙΞΙΣ.

Διασρέφεται μὲν γὰρ τὰ πάθη, ἢ ἐκπίπτει εἰς φαυλότητα ἢ πονηρίαν, ἢ ὅτε τέτων ἢ φύσις ἤκιστα χρίζει, διεγυρισόμενα, ἢ ὑπὲρ τὸ δέον ἐπιτεινόμενα· ἐκάτερον δὲ παρ' ἔλλειψιν λόγῳ τελεῖται. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπάτη τῆ περὶ τὰ ἡμῖν παριστάμενα, ὡς ὅτε τῶν φαντασιωδῶν ἀγαθῶν ἐρώμεν, τὰ δὲ δοκῶντα κακὰ δεδιττόμεθα, μηδαμῶς οὐσαις τῷ ὄντι, ἀλλ' ἢ φαινομέναις ἢ κρυφάταις αἰτίαις κινούμενοι. Δεύτερον δὲ ἢ ἀπάτη τῆ περὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν ἢ φαύλων ἐπίτασιν. Ἐπεὶ γὰρ τὰ πάθη ἀνάλογόν ἐσι τῆ ἐνεργείᾳ τῶν ἀντιληπτῶν ἀγαθῶν ἢ φαύλων, εἰ μὲν ταῦτα μὴ δίκαια ἢ, μὴδ' ἀληθῶς ἔχοντα, ὑπὲρ τὸ δέον τὰ πάθη ἐπιταθήσεται. Ἐπανορθωμένῃ ἄρα ἢ αὐξανομένῃ τῷ λόγῳ, ἐντὸς τῶν οἰκείων ὄρων τὰ πάθη περιχεθήσεται.

Πόρισμα.

Εἰς ἐλαττώματα ἄρα ἐξιστάμενα τὰ πάθη, λόγῳ διεφθορότος εἰσὶ τεκμήρια. Καὶ τῆτο τυχόν ἐσι τὸ τοῖς Στωϊκοῖς εἰρημένον, ὡς ὁ σοφὸς παθημάτων ἐστὶν ὑπέρτερος.

Π ρ ό τ. ΕΔ΄.

„Ὅ,τι δῆποτε οἰκείως ἔχει εἰς σωτηρίαντε ἢ βελτίωσιν τῆς ἡμῶν φύσεως, ἀγαθόν ἢ λέγεται ἢ ἐστὶ. Φαῦλον δὲ, πᾶν ὅ,τι ποτε ἐξολέσαι καὶ χείρονα ἀναδειξαι.

Π ρ ό τ. ΕΕ΄.

„Τὰ τε ἀγαθὰ ἢ τὰ φαῦλα ἠδονῆτε ἢ ἀνία διαγιγνώσκομεν, ἀμέλει· τοι ὑπὸ τῶν παθημάτων κινούμενοι.

ΔΕΙΞΙΣ.

Ἀγαθὰ γὰρ τὰ σώζοντα ἢ βελτιῶντα τὴν ἡμῶν φύσιν, φαῦλα δὲ τὰ φθαιρόντα ἢ χείρονα ἀπεργαζόμενα (ἐκ τῆς ἀνωτ.). Ἀλλὰ γὰρ ἐνεργεῖ τὰ μὲν σὺν ἠδονῆ, τὰ δὲ σὺν ἀνία. Ἐκ τέτων ἄρα ἢ διαγιγνώσκονται. ἠδονῆ δὲ ἢ ἀνία, ἢ πάθη ἐστὶν, ἢ γῦν τοῖς πάθεσι συνημμένα· παθήμασιν ἄρα περὶ ἀγαθῶν ἢ κακῶν δικάζομεν κινούμενοι. Ἐπεκτείνειν οὖν εἰώδαμεν τὴν τοιαύτην γινῶσιν κατ' ἀναλογίαν ἢ ἐπὶ τὰ εἰκότα, καὶν τέτω πολλάκις ἐξαπατάμεθα. Ἀλλ' αἱ πρώτισται τῷ ἀγαθῷ ἢ κακῷ ἔννοιαι σὺν ἠδονῆ ἢ ἀλγει ἡμῖν ἐμφύονται. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς τῶν πραγμάτων χρήσεως ἐδ' ἀγαθὰ ταῦτα, ἐδὲ φαῦλα ἠγύμεθα (ὁ δῆλον μάλιστα ἐπὶ τῶν νηπίων), χέσει δὲ τῆ τέτων.

πρὸς ἡμᾶς αὐτὰς διὰ πείρας μανθάνομεν. Ἐξ ὧν ἂν καὶ τῆτο κατανοηθεῖη, ὡς ὀρθῶς ἦν τοῖς ἀρχαίοις τὰ ἐκτὸς τοῖς ἀγαθοῖς μηδαμῶς συγκαταλεγόμενα· ἐκείνων γὰρ τῆςτε ἀγαθότητος καὶ τῆς φαυλότητος ἢ χρησικινητικῆς ἢ γυμνῶν καὶ διδάσκαλος.

Πρότ. Εξ'.

„Ἡ τῶν ἐκτὸς ἀγαθότης ἢ φαυλότης, καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἀγάπη τε καὶ ἀπίχθεια, ἢ τε συμπάθεια τε καὶ ἀντιπάθεια, ὡς πλείστον ἐκ τῆς συζάσεως τῆς ἡμετέρας ἕρτηται φύσεως.

ΔΕΙΞΙΣ.

Περὶ γὰρ τῶν ἀγαθῶν καὶ φαύλων ἡδονῆ καὶ ἀνία, ἢτοι παθήμασι, κινούμενοι κρηόμεν (ἐκ τῆς ἀνωτ.)· τοῖς δὲ ἐκτὸς κατὰ λόγον τὰ ἡμετέρα κινούμεθα καταστάματος (ὡς ἐκ τῆ περι πειρ.). Διὸ καὶ πρὸς ἀνίαν ἢ ἡδονὴν ἀνάλογον ἔχομεν. Ἐκ τῆς συζάσεως ἄρα τῆς ἡμετέρας φύσεως ὡς πλείστον ἢ τῶν ἐκτὸς ἀγαθότης ἢ φαυλότης ἐξέρτηται. Ἡ δὲ τῷ ἀγαθῷ καὶ τῇ ἡδονῇ ἀγάπη ἐφέπεται καὶ συμπάθεια, τῷ δὲ φαύλῳ καὶ τῇ ἀνίᾳ μίσος τε καὶ ἀντιπάθεια. Ἄρα κτ.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Καὶ ἐντεῦθεν δῆλον, τίποτε τὰ μὲν ἐρώμεν, τῶν δὲ ἀπεχθανόμεθα· ἄνευ αἰτίας ἡμῖν γινωσκομένῃ. Ἐκ γὰρ τῆ εὐδύμιας ἢ ἀδύμιας ἄλλοθεν διακειμένους ποτὲ ἐπιθεωρῆσαι τι ἡμᾶς, ἀγαθὸν ἐκεῖνο ἢ ἄλλως ἔχον συμβαίνει ἡγεῖσθαι, τῆςτε ἀγάπης ἢ ἀπεχθείας παντὸς τῆ αἰτίας ἐν τῇ καταστάσει κειμένη τῆς ἡμῶν φύσεως. Ἐξ αὐτῆ δὲ τάς τε καὶ τὰ εὐκλότα τῷ φθάσαντι ὑφ' ἡμῶν ἀγαπηθῆναι ἀγαπᾶν φιλοῦμεν, καὶ μισεῖν τὰ παρεμφερῆ τοῖς ἡμῖν μισηθεῖσι.

Πρότ. ΕΖ'.

„Τῆς ἡμετέρας φύσεως τῇ καταστάσει ὁ λόγος ἕνεστι, δι' ὃν τὰς μὲν τοῖς αὐτοῖς, οἷς ἡμεῖς, συνεχόμενης παθήμασιν ἀγαπῶμεν, μισῶμεν δὲ τὰς ἑτέροις πάντα καὶ διαφέρουσι (1).

(1) Γέρονι γέροντι γλιῶσαν ἡδίστην ἔχει· παῖς παιδί· καὶ γυναικὶ πρόσφορον γυνή· νοσῶν τε αἰὲρ νοσῶντι· καὶ δασυραξία ληφθῆς, ἐπαδὸς εἰς τῷ κειραμένῳ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μάλα φιλίας ἀρχὴν συνίχον καὶ συνισάνον· ὁμοιότης ἐστὶν ἐπισηδευμάτων, καὶ ἡδῶν, καὶ ὅλας τὸ χαίρειν ἕνεκεν τοῖς αὐτοῖς καὶ τὸ ταυτὰ φεύγειν, πρῶτον εἰς ταυτὸ συνάπτει καὶ συνίστασι διὰ τῆς ὁμοιοπαθείας, τῆτο κατιδῶν ὁ κόλαξ αὐτὸν ὡσπερ ὕλην τινὰ ῥυθμίζει καὶ σχηματίζει περιαρμόσαι καὶ περιπλάσαι ζητῶν, οἷς ἂν ἐπιχειρῆ διὰ μιμήσεως, ὑγρὸς ὡς καὶ πι-

ΔΕΪΞΙΣ.

Ὅσα γὰρ ἂν τῇ ἡμετέρᾳ φύσει ἡγοίμεθα οἰκεία ἢ σύμφωνα, ἤτοι ἀγαθὰ, πεφύκαμεν ἀγαπᾶν, τἄναντία δὲ, ἤτοι τὰ φαῦλα, μισεῖν τε ἢ ἀποτροπιάζεσθαι (Πρ. ΝΕ'. ΞΔ'. ΞΕ'). Εἰσὶ δ' ἀμέλει οἰκείως τε ἢ συμμόρφως πρὸς τὴν ἡμετέραν ἔχοντες φύσιν οἱ τὰ αὐτὰ παθήματα ἡμῖν συνδιατιθέμενοι· οἱ δὲ τ' ἀναντία τἄναντίον. Ἄρα κτ.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Θαυμάσις τῆτο συνήκαν τῶν παρασίτων ὁ ἀνδραποδώδης ἢ βδελυρὸς σαρφατὸς ἢ κολάκων, τῶν συμμορφωμένων τῇ φύσει ἢ ταῖς κλίσεσι τῶν οἷς αἰρῶνται ἀνελευθέρως δουλεύειν.

Πρότ. ΞΗ'.

Ἡ ἐν τῷ βίῳ ἀδλιότητος ἀναγκαῖα ἔνεστιν ἡμῶν ἐν τῇ φύσει τὰ αἰτιατρία τρία ὄντα τὸν ἀριθμόν. Α'. τῆς διανοίας ἢ βραχυότης τε ἢ ἀδένεια Β'. ἢ ὑπερβάλλουσα ὄρεξις τὴν τῆς φύσεως ἡμῶν δύναμιν. Γ'. ἢ πρὸς τὴν εὐαίας τῆς μακαριότητος μὴ ἔπαρκῶς ἔχουσα φύσις.

ΔΕΪΞΙΣ.

Ἡ γὰρ ἀνθρωπότης διὰ τὸ εἶναι τῆς διανοίας ἢ ἄστονον παθαίνεσθαι πέφυκε ἢ ὑπὸ τῶν δοκύντων ἀγαθῶν ἢ φαύλων, ἐξ ὧν τάραχοι, ἢ ἄλγη, ἢ ἀδλιότητες. Ἔτι δὲ τὸ βραχὺ τῆτο τῆς διανοίας αἴτιον γιγνόμενον ἡμῖν τῆς ἀδλιότητος, ἢ ἀναγκαῖον ἐστίν, οἷον δηλ. μηδένα τρόπον ἡμῖν ἔχειν ἐπανορθωθῆναι.

Εἶτα ἢ ὧν ἀντιλαμβανόμεθα, ἢ ὡς οἰκείων ἡμῖν, ἢ ὡς ἀντικειμένων καὶ μὴ προσηκόντων, ἤτοι ὡς ἀγαθῶν ἢ κακῶν ἀντιλαμβανόμεθα (Πρ. ΞΔ'), καὶ τεῦθεν δὲ ἀναγκαῖαις κλίσεσιν ἢ ἀποσροφαῖς κινόμεθα (ἀνωτ. περὶ παθ.), ἢ τοι δὲ ὄρεξεως. Ἡ δὲ δὴ ὄρεξις πιέζει ἡμᾶς ἕως ἔ τῶν καλῶν περιγενώμεθα, ἢ τέλειον ἀπαλλαχθῶμεν τῶν ἐναντίων. Ἐπεὶ δ' ἢ τῆς ἡμετέρας φύσεως δύναμις μακρῶ ὑπερεῖ τῆς διανοίας ἡμῶν ἢ ὄρεξεως, ἐπόμενον ἐστίν ἡμᾶς μὴ ἐξισχύοντας ὧν νοῶμεν τε ἢ γλιχόμεθα ἐξικέσθαι, ἐν διηνεκεῖ βίῳ ἀδλιότητι. Ἄλλ' ἐστὶν ἀναγκαῖως ἔτως ἡμῶν ἢ φύσις ἔχουσα· ἐστὶν ἄρα ἢ τῆτο ἄλλο ἀναγκαῖον τῆς ἀδλιότητος τῆς ἡμετέρας παραίτιον.

Ἐπισημασθῆναι ἐπὶ τὰς ἰσομοιώσεις, ὡς εἶπεν, ἢ παῖς Ἀχιλλείας, ἀλλ' ἐκείνος αὐτὸς εἶ (Πλατάρχ. πῶς κρη διακρ. τὸν κόλ. τῷ φίλῳ).

Τελευταῖον ἡμῶν ἡ φύσις ἐς τρεπτή ἐστὶ, ἐκ πλείστων ἐπιθεῶς ἔχει τῶν ἐκτὸς πρὸς τὸ σώζεσθαι, ἢτοι ἑαυτῇ ἐπαρκῶς ἢκ ἔχει πρὸς μακαριότητα. Συμπαλαμβάνει τοιγαρῶν ἀναγκαίως ἐκ τῆν τῶν ἐκτὸς χρήσιν. Ἄλλα μὲν ἐκ κρίσει ἔχει ἐξαπατηθῆναι ἐπισημαίνει, τὸ μακάριον ὑποτιθεμένη ἐνθά ἢκ ἐστὶ, καὶ ἀποτυχία σφαλῆναι, τῶν ἐφεστῶν ἀδυνατῆσα μὲν ἀπολαῦσαι, ἢ ἐστὶν αὐτῇ δι' εὐχῆς, ἐκ τῶν φευκτῶν ἀποχέσθαι, ὃ μέτρον ἐστὶν ἢ μικρᾶς ἀθλιότητος. Ἄρα παρὰ τὸ μὴ ἐπαρκεῖν καθ' ἑαυτὴν εἰς ἰδίαν μακαριότητα ἡμῶν ἡ φύσις οἰκτρὰ καθεύκει. Καὶ τρεῖς ἄρα κρηναὶ οὗτοι πικρᾶς ἀθλιότητος ἡμῶν ἐφ' ὅλη τῷ βίῳ ἀδιαχώριστοι.

Σχόλιον.

Διὰ μὲν οὖν τὸ τρεπτόν, ἐκ τὸ μὴ ἐπαρκεῖν ἑαυτῇ τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν, ἐκ τὰ νοσήματα, οἷς μυριαχῶς τρυχόμεθα, παρὰ δὲ τὸ βραχὺ ἐκ ἀδενῆς τῆς διανοίας ἡμῶν ἐκ τὰ μὴ ὄντα ὡς ἀγαθὰ ἢ κακὰ ἀναλογιζόμεθα, καὶ τότε μὲν εὐφρασύνας ψευδέσιν ἀγόμεθα ἀποβηκοθήμενοι, τότε δὲ πτοίαις κεναῖς διαταραττόμεθα, ἀπὸ πάθους εἰς πάθος ἐλθεῖν ὡς κατὰ πάντα τὸν βίον μεθιζόμενοι. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ἐκ τῶν ὑπὲρ δύναμιν ὀρεγόμενοι, ἐκ ὡς εἰκὸς ἀτευκτῆντες, βάρος πολὺ συμφορᾶς κἀντεῦθεν ἑαυτῆς παραφορτίζομεν.

Πόρισμα Α'.

Φύσει ἀγόμεθα ἐξιχνεύοντες, εἴτις ἐστὶν ὁδός, ἢν βαίνοντες ἔχομεν ἂν τῆς πανταχόθεν συνεχῆς ἡμᾶς ἀθλιότητος ἀπαλλαγῆναι. Φύσει ἐκ γὰρ πρὸς τε μακαριότητα σπεύδομεν, ἐκ ἀθλιότησι δειναῖς περιπίπτομεν. Καὶ φύσει ἄρα διδασκόμεθα ἐκζητεῖν, πῶς ἂν τῶν μὲν ὀφθειμένων κρείττονες, τῆς δὲ τύχομεν.

Πόρισμα Β'.

Φύσει δὲ ἔχῃ ἥττον ἰχνηλατεῖν κινόμεθα ἐν τοῖς ἐκτὸς ἡμῶν αἴτιον τηλικῶτον, καθ' ὃ δυναίμεθα κατασῆναι εὐδαίμονες. Διδασκόμεθα ἐκ γὰρ φύσει, εἴτις ἐστὶν ὁδός τε ἐκ λόγος ζητεῖν, ὅθεν ἂν ἀπαλλαγείμεν οἰασθῆν ἀθλιότητος (Πόρ. Α'), τύχομεν δὲ τῆς μακαριότητος ἐκ εὐδαιμονίας. Τῆς δὲ δὴ μακαριότητος ἐκ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐκ θήρα γενέσθαι, ἐρήμην ἂν πονήσασαιμεν (Πρ. ΞΗ'). Ζητητέον ἄρα εἰ ἐν τοῖς ἐκτὸς ἡμῶν ἐστὶ τι τηλικῶτον αἴτιον, κτ.

Πόρισμα Γ'.

Τὸ δὲ δὴ αἴτιον τῆτο ἢ ἕδεν ὅλως ἐστὶν, ἢ γὰρ τὸ ὄν τὸ ἀκρότατον

νοητόν, τὸ πανορθόν, τὸ ἄριστον, τὸ ἀναλλοίωτον. Δεῖ γὰρ ὑπ' ἐκείνη τῆ αἰτίᾳ τελειωθῆναι ἡμῶν καὶ νῦν, καὶ δύναμιν, καὶ τὴν φύσιν, ἀπερ' ἧς πάρομεν ἀδελιότητος τυγχάνει παραίτια· καὶ νῦν μὲν ἀπάτης δεικνύμενον κρείττονα· δύναμιν δὲ τῆ τε διανοίας καὶ τῆ ὀρέξει συμπαραξισυμένην· τὴν δὲ φύσιν, ὅπως ὑπὸ ἄλλῃ μηδενὸς ἢ ἠρτημένη, ἀπαρτιζομένην. Ταῦτα δὴπε νῦν ἀπαιτεῖ ἀκρότατον, καὶ πανορθόν, καὶ ἄριστον, καὶ ἀναλλοίωτον, εἰ μέλλοι καὶ ἀποβῆναι. Εἰ μήτι ἄρα τοιούτον ἢ ἐν τοῖς οὐσί, οὐδὲν ὅλως ἔσαι ἡμῶν ἐκτὸς αἴτιον τῆς ἧς θηρώμεθα μὲν, ἐκπίπτομεν δὲ εὐδαιμονίας.

Πόρισμα Δ'.

Καὶ εἰ μὴ τοιούτοντι ἐν ἐν τοῖς ἕσιν ὑφέσκηεν (Πόρ. Γ'), ἀπάντων τῶν ἐπὶ γῆς ζώων ἄνθρωπος ἔσαι τὸ ταλάντατον καὶ οἰκτρότατον, ὅτι ἀμέλει καὶ ὧν ἐκείνα ἡκιστα πειράται ἀδελιότητων, ἕτος ἐκ πολλῷ τῷ περιόντος ἔλπει· νῶς παραπολαύειν πέφυκε.

Κ Ε Φ Α Λ. Ζ'.

Περὶ Μακαριότητος ἀνθρώπου καὶ περὶ Ἀρετῆς.

Π ρ ό τ. ΖΘ'.

„Φύσει εἰς μακαριότητα σπεύδομεν, ἔχ' ὅπως τὴν ἐν τῷδε τῷ βίῳ, ἀλλὰ καὶ τὴν μετὰ τῆτον καὶ αἰώνιαν.

Δεῖξις.

Καὶ γὰρ καὶ φύσει ἐπὶ τ' ἀγαθὸν φερόμεθα (Πρ. ΜΔ'). τὸ σῶζον καὶ τελειῶν ἡμᾶς καὶ τέρπον (Πρ. ΞΔ'), τυτέσιν εἰς μακαριότητα· ὑπαλειφόμεθα δὲ πρὸς τῆτο καὶ τοῖς παθήμασιν (Κεφ. ἄνωτ.), οἷς ἡδονῇ μὲν εἰς τὴν ἀγαθῶν θήραν ἐπειγόμεθα, ἀνία δὲ τῶν κακῶν ἀποτρεπόμεθα. Ἀντιπαλαίει ἄρα τῆ ἑαυτῆ φύσει ὁ ἑαυτῷ τὴν εὐδαιμονίαν μὴ ὅλαις περιποιούμενος ταῖς δυνάμεσι.

Β'. Καὶ μετὰ τὴν ἀνάλυσιν ἡ ψυχὴ διαιωνίζει (Πρ. ΙΔ'. καὶ ΙΕ'). Τοιγαρῶν μετὰ τὴν ἐνδένδε ἀπαλλαγὴν εἰς ἀδελιότητα ἢ μακαριότητα διάξει. Ἀλλὰ φύσει τῆς μὲν ἀντεχόμεθα, τῆς δ' ἀπεχόμεθα. Ἄρα καὶ ἐπὶ τὴν μετὰ τὸν βίον μακαριότητα τὴν αἰώνιαν καὶ ἄληκτον, κτ.